

УДК 338

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2023.15>

Н. Я. Якимчук
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
orcid.org/0000-0002-4848-2323

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН В СФЕРІ НАДАННЯ БЮДЖЕТНИХ ГРАНТІВ

В статті висвітлено результати дослідження стану правового регулювання в актах бюджетного законодавства України феномену бюджетних грантів як окремого виду публічної допомоги, що надається за рахунок бюджетних коштів. Наведено основні міжнародні та регіональні документи, які містять рекомендації державам щодо врегулювання підстав та порядку надання бюджетних гарантій, зарубіжний досвід правового регулювання бюджетних гарантій як правового феномену. Метою статті є висвітлення особливостей правового регулювання відносин в сфері надання бюджетних грантів, а також правової природи бюджетних грантів та їх відмежування від інших грантів, що є окремими видами надходжень бюджетів, в тому числі, власних надходжень бюджетних установ. Також завданням є з'ясування відповідності закріпленого в Податковому кодексі України поняття «бюджетний грант» та засад їх надання, що містяться в інших законах, концепції правового регулювання бюджетних відносин, що окреслена в Бюджетному кодексі України. З'ясовано, що бюджетний грант є окремою формою державної допомоги (підтримки), що надається за рахунок бюджетних коштів, надання якої відбувається в ході здійснення відповідних видатків бюджетів, у формі та підставах визначених спеціальними законами. Основними ознаками бюджетного гранту є їх надання: 1) в формі бюджетних коштів; 2) безоплатно; 3) безповоротно; 4) на цільових засадах; 5) як форми державної допомоги (підтримки); 6) виключно для реалізації проекту або програми у сферах реалізації державної політики в окремій сфері (науки, освіти, культури, туризму, у секторі креативних індустрій, спорту та інших гуманітарних сферах); 7) на умовах, визначених надавачами грантів – дотримання бюджетної дисципліни; 8) лише надавачем, визначеним Урядом, відповідно до затвердженої бюджетної програми. Обґрунтовано, що є усі підстави включити отримувачів бюджетних грантів до числа суб'єктів бюджетних відносин, визначити в ст. 2 БК України таке поняття та закріпити визначення таких понять як «грант», «бюджетний грант» та «отримувач бюджетного гранту».

Ключові слова: грант, бюджетний грант, розпорядник бюджетних коштів, головний розпорядник бюджетних коштів, надавач бюджетного гранту, отримувач бюджетного гранту, державна фінансова допомога, бюджетне зобов'язання, отримувач державної допомоги, учасники бюджетних відносин.

Iakymchuk N. Ya. PECULIARITIES OF LEGAL REGULATION OF RELATIONS IN THE FIELD OF BUDGET GRANTS

The article highlights the results of research into the state of legal regulation in acts of budget legislation of Ukraine of the phenomenon of budget grants as a separate type of public assistance provided at the expense of budget funds. The main international and regional documents containing recommendations to states regarding the regulation of the grounds and procedure for providing budget guarantees are given, as well as foreign experience of the legal regulation of budget guarantees as a legal phenomenon. The purpose of the article is to highlight the peculiarities of the legal regulation of relations in the field of budget grants, as well as the legal nature of budget grants and their distinction from other grants, which are separate types of budget revenues, including the own revenues of budget institutions. Also, the task is to clarify the conformity of the concept of "budget grant" enshrined in the Tax Code of Ukraine and the principles of their provision, which are contained in other laws, with the concept of legal regulation of budgetary relations, which is outlined in the Budget Code of Ukraine. It was found that the budget grant is a separate form of state aid (support) provided at the expense of budget funds, which is provided during the implementation of relevant budget expenditures, in the form and basis determined by special laws. The main features of a budget grants are their provision: 1) in the form of budget cost (funds); 2) free of charge; 3) irreversibly; 4) on a targeted basis; 5) as a form of state aid (support); 6) exclusively for the implementation of a project or program in the spheres of implementation of state policy in a separate sphere (science, education, culture, tourism, in the sector of creative industries, sports and other humanitarian spheres); 7) on the terms determined by grant providers - compliance with budgetary discipline; 8) only by the provider specified by the Government, in accordance with the approved budget program. It is substantiated that there is every reason to include recipients of budget grants among the subjects of budget relations, defined in Art. 2 of the BC of Ukraine such a concept and fix the definition of such concepts as "grant", "budget grant" and "budget grant recipient".

Key words: grant, budget grant, manager of budget funds, main manager of budget funds, grantor of a budget grant, recipient of a budget grant, state financial aid, budget obligation, recipient of state aid, participants in budgetary relations.

Актуальність. Незважаючи на те, що міжнародна спільнота досить обережно ставиться до форм державної допомоги чи підтримки суб'єктів господарювання та інших членів соціуму, нама-

гаючись окреслити допустимі межі їх надання, на сьогодні ряд міжнародних документів спрямовані на формування державам рекомендацій в сфері регулювання надання державної підтрим-

ки в формі грантів (бюджетних грантів). На рівні ООН сформовано рекомендації щодо надання державної підтримки чи допомоги в формі грантів, які закріплені зокрема в наступних документах: 1) Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 39/248 від 16 квітня 1985 року щодо захисту прав споживачів [1], в якій містяться рекомендації щодо захисту прав споживачів, включаючи рекомендації щодо надання державної підтримки та грантів на захист споживачів; 2) Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 64/142 від 18 грудня 2009 року «Керівні принципи ООН щодо альтернативного догляду за дітьми» [2], яка містить рекомендації щодо альтернативного догляду за дітьми, включаючи рекомендації щодо державної підтримки та грантів для організацій, які забезпечують такий догляд; 3) Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 45/112 від 14 грудня 1990 року «Керівні принципи ООН із запобігання злочинності серед неповнолітніх (Керівні принципи Ер-Ріада)» [3], в якій містяться рекомендації щодо запобігання правопорушень неповнолітніх, включаючи рекомендації щодо надання державної підтримки та грантів для програм і проектів з профілактики девіаційного поведінки серед молоді та інші. На рівні Європейського Союзу також сформовано ряд регуляторних документів, що стосуються надання бюджетних грантів, зокрема: 1) Регламент комісії (ЄС) № 651/2014 від 17 червня 2014 року «Про визнання певних категорій допомоги сумісними з внутрішнім ринком на застосування статей 107 та 108 Договору» [4]; 2) Порядок надання державної допомоги у сільському господарстві та лісовому секторах (регуляція ЄС № 702/2014) – встановлює правила щодо надання державної допомоги, включаючи гранти, у сільському господарстві та лісовому секторах [5].

У Фінансовому регламенті ЄС закріплено принцип «некомерційної основи грантів», під яким розуміють те, що дія, яка фінансується за рахунок гранту не може принести прибуток [6].

Бюджетні гранти як бюджетно-правове явище врегульоване, зокрема, в законодавстві таких країн як Великобританія, Канада, Сполучені Штати Америки, Федеративна Республіка Німеччина, Франція, Польща, Чехія та інших. Досвід вказаних держав показує, що бюджетні гранти надаються з метою досягнення різних цілей але передусім в сфері наукових досліджень, інновацій, освіти, регіонального розвитку, підприємництва, розвитку окремих сфер виробництва тощо.

В Україні бюджетний грант як правовий феномен перебуває на етапі становлення, що супроводжується фрагментарним врегулюванням на рівні законів суспільних відносин в сфері їх надання. На відміну від інших законів в процільованому законі, що займає після Конституції Украї-

ни провідне місце в системі бюджетного законодавства – Бюджетному кодексі України (БК України) така правова категорія як «бюджетний грант», не те що не визначена, а й не згадується. Натомість бюджетний грант є предметом регулювання інших законів, які відповідно до ст. 4 БК України [7] належать до числа актів бюджетного законодавства. Зокрема поняття «бюджетний грант» визначене в Податковому кодексі України, а підстави та порядок їх надання врегульовані іншими законами.

Стан наукового дослідження. На сьогодні бюджетний грант є предметом аналізу науковців різних сфер дослідження, зокрема економістів О. С. Білоусової, М. Я. Д'яченка, С. О. Левицька, Ю. Луїної, Н. С. Медведкової, В. О. Онищенко, С. А. Соколової, М. М. Ставничої, В. Усика, Г. М. Терещенка та інших. Також дослідження бюджетних грантів проводили науковці юристи, зокрема М. А. Поліщук, О. С. Пристемський, М. В. Тригубенко, М. К. Смирнова [8], Д. В. Смирницький [9] та інші. Серед праць зарубіжних науковців відмітимо, зокрема, роботи Д. Берпвала, К. Чарбіта, В.-Дж. Каана, О. Мерка [10], Р. Боадвея та Ф. Фіатерса [11], Е. Гремліча та Г. Галпера [12]. Актуальність дослідження бюджетних грантів як бюджетно-правової категорії зумовлена, передусім необхідністю: 1) забезпечення транспарентності, економічності та ефективності використання бюджетних коштів – дослідження бюджетних грантів дозволяє оцінити ефективність використання бюджетних коштів, які надаються в рамках бюджетних програм на надання грантів, їх правового регулювання; 2) розвитку науки та інновацій: бюджетні гранти є важливим інструментом підтримки наукових досліджень, розвитку інновацій та науково-технологічного програму, а їх дослідження дозволяє оцінити їх вплив на розвиток науково-дослідницької бази, створення нових знань і технологій, комерціалізації наукових розробок; 3) забезпечення прозорості та уникнення корупції, оскільки дослідження бюджетних грантів може сприяти забезпеченню прозорості та уникненню корупційних ризиків у процесі надання та використання коштів бюджетних грантів; 4) удосконалення бюджетної політики та бюджетного законодавства – дослідження сприятиме критичному аналізу стану правового регулювання бюджетних грантів, впровадження кращих практик та забезпечення здійснення належного урядування в бюджетній сфері.

Метою статті є висвітлення особливостей правового регулювання відносин в сфері надання бюджетних грантів, а також правової природи бюджетних грантів та їх відмежування від інших грантів, що є окремими видами надходжень бюджетів, в тому числі власних надходжень

бюджетних установ. Також завданням є з'ясування відповідності закріпленого в Податково-му кодексі України поняття «бюджетний грант» та засад їх надання, що містяться в інших законах, концепції правового регулювання бюджетних відносин, що окреслена в Бюджетному кодексі України. В ході дослідження застосовувались такі **методи наукового пізнання**, як формально-юридичний, порівняльно-правовий, системний, узагальнення та методи моделювання.

Основний зміст. Правове регулювання відносин в сфері бюджетного фінансування швидко розвивається і спрямоване в тому числі на регулювання процесу здійснення видатків бюджетів та закріплення різних способів та форм витрачання бюджетних коштів, до числа яких належать і бюджетні гранти.

Грант – досить нова для вітчизняних реалій, однак досить традиційна та поширена в країнах світу, форма виділення переважно на суспільні чи інші публічні цілі. Грантодавцями виступають як міжнародні організації, держава Україна (територіальні громади) в особі відповідних органів державної влади (органів місцевого самоврядування), що здійснюють виділення бюджетних коштів на виплату грантів відповідно до затверджених бюджетних програм, позабюджетні цільові публічні фонди, юридичні особи та інші суб'єкти господарювання (резиденти та нерезиденти), громадські об'єднання та громадяни України. Так, про можливість надання грантової підтримки за рахунок коштів місцевих бюджетів йдеться в ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [13].

У бюджетних відносинах грант як об'єкт правового регулювання набуває двох форм та значень: 1) окремої форми надходжень бюджету, яка в разі одержання її бюджетними установами набуває відповідно до ч. 4 ст. 14 Бюджетного кодексу України правового режиму власних надходжень [7]; 2) окремої форми державної допомоги (підтримки), що надається за рахунок бюджетних коштів, надання якої відбувається в ході здійснення відповідних видатків бюджетів.

Грант як окрема форма державної допомоги (підтримки) згадується в ряді законів, зокрема в ч. 1 ст. 4 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [14], де основною ознакою гранта окреслено те, що відбувається передача ресурсів держави.

Термін «грант» поступово вводиться до національного законодавства на рівні спеціальних законів, в окремих з яких навіть закріплено його визначення. Так, в п. 5 ст. 1 Закону України «Про науку та науково-технічну діяльність» поняття «грант» визначено як «фінансові чи інші ресурси, надані на безоплатній і безповоротній основі державою, юридичними, фізичними

особами, у тому числі іноземними, та (або) міжнародними організаціями для розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності, проведення конкретних фундаментальних та (або) прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок, зокрема на оплату праці наукових (науково-педагогічних) працівників у рамках їх виконання, за напрямками і на умовах, визначених надавачами гранту» [15].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» грант – це «грошові кошти (фінансові ресурси), що надаються на безоплатній, безпроцентній і безповоротній основі суб'єктам господарювання та фізичним особам за результатами конкурсного відбору, для реалізації програм, проєктів, заходів, а також для інституційної підтримки суб'єктів видавничої справи незалежно від форми власності» [16]. В п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про культуру» закріплено наступне визначення поняття «грант» – фінансові ресурси, що надаються на безповоротній основі суб'єкту, який провадить діяльність у сфері культури, для реалізації культурно-мистецького проєкту [17]. Порядок надання грантів закріплено і в інших законах.

Бюджетні програми, які передбачають надання бюджетного гранту, формуються головними розпорядниками бюджетних коштів ще під час складання Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) та проєкту бюджету на плановий бюджетний період (ч. 3 ст. 20 БК України) [7]. І щодо бюджетних програм, здійснення заходів за якими потребує чіткого нормативно-правового регулювання механізму використання бюджетних коштів, зокрема на виплату бюджетних грантів, головні розпорядники коштів державного бюджету відповідно до ч. 7 ст. 20 БК України розробляють проєкти порядків використання коштів державного бюджету (в тому числі за бюджетними програмами, вперше визначеними законом про Державний бюджет України), подають їх на затвердження протягом 30 днів з дня набрання чинності законом про Державний бюджет України і в разі затвердження такого порядку Урядом здійснюють відповідно до них видатки Державного бюджету України на виплату бюджетних гарантій за відповідною бюджетною програмою [7].

Порядок використання бюджетних коштів в частині надання гарантій має містити, зокрема, «конкурсні вимоги до інвестиційних проєктів, включаючи порядок та критерії їх відбору, а також критерії та умови визначення виконавців таких проєктів, критерії та умови відбору суб'єктів господарювання, яким надається державна підтримка з бюджету, а також визначення обсягу такої підтримки» (ч. 7 ст. 20 БК України) [7].

В п. 20 ст. 14 Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» прямо передбачено видатки спеціального фонду Державного бюджету України для надання грантів для створення або розвитку бізнесу (за рахунок джерел, визначених п. 6 ст. 13 цього Закону), а саме за рахунок повернення коштів, наданих з державного бюджету Міністерству економіки України для надання фінансової допомоги Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на поворотній основі для виплати допомоги по безробіттю [18]. Реалізація вказаної бюджетної програми відбувається відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання грантів для створення або розвитку бізнесу» від 4 лютого 2023 р. № 98 [19] відповідно та в межах бюджетного призначення, а також за рахунок коштів резервного фонду Державного бюджету України [20].

У наведених вище законах закріплено поняття «грант», проте, з метою відмежування різних видів грантів (як форм надходжень чи видатків), а також з метою врегулювання оподаткування такого виду доходів законодавець в пп. 14.1.277¹ п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України (ПК України) закріпив поняття «бюджетний грант», яке визначається як «цільова допомога у вигляді коштів або майна, що надаються на безоплатній і безповоротній основі за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, міжнародної технічної допомоги для реалізації проекту або програми у сферах культури, туризму та у секторі креативних індустрій, спорту та інших гуманітарних сферах у порядку, встановленому законом. Перелік надавачів бюджетних грантів визначає Кабінет Міністрів України» [21].

Однак, із визначення понять «грант» (в разі надання його за рахунок бюджетних коштів) та «бюджетний грант» можна вивести загальні ознаки бюджетних грантів, що надаються за рахунок бюджетних коштів, відповідно до встановлених бюджетних призначень, в межах затверджених бюджетних програм. Такими ознаками бюджетного гранту є їх надання: 1) в формі бюджетних коштів; 2) безоплатно; 3) безповоротно; 4) на цільових засадах; 5) як форми державної допомоги (підтримки); 6) виключно для реалізації проекту або програми у сферах реалізації державної політики в окремій сфері (науки, освіти, культури, туризму, у секторі креативних індустрій, спорту та інших гуманітарних сферах); 7) на умовах, визначених надавачами грантів – дотримання бюджетної дисципліни; 8) лише надавачем, визначеним Урядом, відповідно до затвердженої бюджетної програми. В окремих

випадках вказується така ознака надання, як «безпроцентність» [15], «за результатами конкурсного відбору» [16] та інші.

Зазначимо також, що з поняття бюджетного гранту, закріпленого в ПК України не зрозуміло, хто ж є його отримувачами (одержувачами). Лише в окремих нормативно-правових дефініціях понять «грант» вказується коло їх отримувачів. Так, до них відносять певних суб'єктів, зокрема «суб'єктів господарювання та фізичні особи» [16], або зазначається загальна фраза «суб'єкт, який провадить діяльність» у певній сфері [17]. Однак, суб'єктів, які взагалі можуть виступати отримувачами тих чи інших бюджетних грантів, можна класифікувати також через призму їх правового статусу як платників податків. Відповідно, до отримувачів бюджетного гранту, можуть належати:

1) платники податку на прибуток підприємств, що впливає зі змісту ст. 140 ПК України, а це платники, перелічені в ст. 133 ПК України, а саме: а) юридичні особи (крім неприбуткових підприємств, установ та організацій) [21]. При цьому, відповідно до ст. 140 ПК України «фінансовий результат до оподаткування зменшується ... на суму бюджетних грантів, отриманих платником податку та включених до складу доходів звітного періоду відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності» (пп.140.4.8. п. 1140.4 ст. 140 ПК України) [21], а також «фінансовий результат податкового (звітного) періоду збільшується ... на суму витрат, пов'язаних із виконанням умов договору про надання бюджетного гранту, понесених у поточному звітному періоді за рахунок таких грантів (але не більше суми таких грантів) та включених до складу витрат поточного звітного періоду відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності;» (пп. 140.5.16. п. 140.5 ст. 140 ПК України) [21];

б) фізичні особи – підприємці (ФОП), які перебувають на загальній системі оподаткування (тобто загалом є платниками податку на доходи фізичних осіб в порядку, що закріплений в ст. 177 ПК України) [21] або обрали спрощену систему оподаткування (платники єдиного податку), та фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність, які сплачують податок на прибуток підприємств з об'єктів, зазначених у пп. 133.1.4. п. 133.1 ст. 133 ПК України [21], а саме – щодо виплачених нерезиденту доходів (прибутків) із джерелом їх походження з України (до яких належать і бюджетні гранти), що оподатковуються в порядку, визначеному п. 141.4 статті 141 ПК України [21];

2) платники єдиного податку, що впливає з положень ст. 292 ПК України (пп. 1 п. 292.1) [21], а це юридичні особи чи фізичні особи – підприєм-

ці (ФОП), які відповідають передусім ознакам, що перелічені в п. 291.4 ст. 291 ПК України [21];

3) платники податку на доходи фізичних осіб (далі - ПДФО), а саме: а) фізичні особи – підприємці, що впливає п. 177.3.2 ч. 177.3 ст. 177 ПК України; б) фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність (ФОП), що впливає з положень ч. 178.3 ст. 178 ПК України; в) інші фізичні особи, що впливає з пп. 170.7-1.2 п. 170.7-1 ст. 170 ПК України [21]. Також зазначимо, що відповідно до пп. 162.1.3 п. 162.1 ст. 162 ПК України платниками ПДФО є і податкові агенти, оскільки досить часто кошти бюджетного гранту виплачуються відповідно до умов порядку його надання фізичним особам, які перебувають з відповідним податковим агентом у договірних відносинах (трудових чи цивільно-правових). Загалом порядок оподаткування бюджетного гранту, визначений в п. 170.7-1 статті 170 ПК України передбачає, що «не оподатковується та не включається до загального місячного або річного оподаткованого доходу платника податку дохід у вигляді бюджетного гранту під час його нарахування (виплати, надання) на користь платника податків», проте в разі якщо одержувачем гранту (фізичною особою – платником ПДФО) «допущено порушення цільового використання цільового гранту», то такий платник податків «зобов'язаний відобразити суму доходу, отриманого у вигляді бюджетного гранту (його частини), щодо якої допущено порушення відповідних умов договору про цільове використання гранту, у складі річного оподаткованого доходу за відповідний звітний рік та подати річну податкову декларацію відповідно до цього Кодексу і самостійно сплатити податок з таких доходів» (пп. 170.7-1.4 п. 170.7-1 ст. 170 ПК України) [21].

Надання бюджетних грантів окремим отримувачам з вказаного кола суб'єктів передбачено рядом законів України, зокрема:

1) Законом України «Про науку та науково-технічну діяльність» передбачено, що фінансування головним розпорядником бюджетних коштів окремих наукових і науково-технічних програм та проектів, виконавцями яких є установи, що належать до сфери його управління, а також надання їм грантів здійснюються у затвердженому ним порядку (ч. 3 ст. 48 Закону) [15]. Грантова підтримка надається наукові установи та заклади вищої освіти, включені до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави, а також заклади спеціалізованої освіти наукового профілю (наукові ліцеї, наукові ліцеї-інтернати) (ч. 3 ст. 59 Закону) [15], а також для реалізації міжнародних науково-технічних програм і проектів, що виконуються в рамках міжнародного науково-технічного співробітництва - українським та іноземним юридичним особами, іноземним (міжнародними)

науковими товариствами, установами, організаціями, об'єднаннями (ч. 6 ст. 49 Закону) [15]. Також в Законі закріплено наступні види грантів: 1) індивідуальний грант; 2) колективний грант; 3) інституційний грант;

2) Законом України «Про культуру», де передбачено, що грант надається на безповоротній основі суб'єкту, який провадить діяльність у сфері культури, для реалізації культурно-мистецького проекту [17];

3) Законом України «Про основні засади молодіжної політики», де бюджетний грант у сфері молодіжної політики визначено як «цільова допомога у вигляді коштів або майна, що надається на безоплатній і безповоротній основі за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, міжнародної технічної допомоги суб'єктам молодіжної роботи за результатами конкурсного відбору на реалізацію молодіжних проектів як проектна або інституційна підтримка» (п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону), а також закріплено повноваження (ст. 9) та порядок (ст. 21, 24) їх надання [22]. Отримувачами грантів визначено молодіжні та дитячі громадські об'єднання;

4) Законом України «Про Український культурний фонд» [23], в якому надавачем бюджетних грантів визначено Український культурний фонд (ст. 1, 3), надається визначення поняття "грант інституційної підтримки", під яким розуміється надання на безоплатній і безповоротній основі фінансових ресурсів юридичним особам усіх форм власності сфери культури, культурно-пізнавального (внутрішнього) туризму, національного музичного продукту та фізичним особам – підприємцям, які здійснюють економічну діяльність за видами, що належать до креативних індустрій, затвердженими Кабінетом Міністрів України...» (ч. 3 ст. 3 Закону), закріплено підстави та засади порядку їх надання (ст. 12 Закону) [23];

5) Законом України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні», в якому визначено не лише поняття (ст. 1), а й суб'єкта надання бюджетних грантів – Український інститут книги (ст. 7), вимоги та порядок її надання (ст. 8-1, 10 Закону) [16];

6) Законом України «Про систему громадського здоров'я» (для залучення інститутів громадянського суспільства, у тому числі молодіжних та дитячих громадських об'єднань, що реалізують проекти щодо утвердження здорового способу життя, здорового харчування та підвищення оздоровчої рухової активності населення відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 40) [24];

7) Закон України «Про медіа» визначає, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування мають право надавати державні гранти та інші види державної підтримки виключно

zareєстрованим медіа, а також замовляти у них роботи та послуги (ч. 4 ст. 63 Закону) [25].

Природа відносин, що виникають між розпорядниками бюджетних коштів та отримувачами бюджетних грантів публічно-правова, оскільки: 1) надання здійснюється з метою задоволення публічного інтересу, на задоволення якого спрямований відповідний напрям державної політики; 2) надання бюджетних грантів здійснюється відповідно до бюджетної програми в цілях та в межах наданих надавачам бюджетних грантів бюджетних призначень; 3) надаються бюджетні гранти на цільових засадах, що чітко прописуються в договорі, що є типовим, форма його встановлена в законодавстві, переважно затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у відповідній сферах; 4) відсутність волі у надавача гранту на підписання договору про надання бюджетного гранту в разі, якщо отримувач гранту виграв відповідний конкурс; 5) закріплення на рівні закону та договору зобов'язань грантоотримувача щодо подання фінансової звітності; 6) здійснення публічного моніторингу (контролю) виконання відповідного проекту грантоотримувач; 7) цільового використання коштів грантоотримувач, що підтверджується документально та іншими доказами; 8) обов'язок грантоотримувача в разі порушення умов договору та/або його розірвання повернути сплачені йому (до відповідного бюджету) за таким договором кошти у встановлений законодавством термін з дня отримання відповідного повідомлення, а саме переважно закріплюється в законодавстві обов'язок отримувача бюджетного гранту повернути різницю між сумою отриманого гранту та фактично сплаченими податками, зборами (обов'язковими платежами), єдиним внеском на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [26]. В разі прострочення погашення заборгованості з повернення частини суми бюджетного гранту стягнення такої кредиторської заборгованості здійснюється в порядку, встановленому в податковому законодавстві відповідно до пп. 19-1.1.38 п. 19-1.1 ст.19-1 ПК України [21]. Однак, незважаючи, що відносини з надання бюджетного гранту є бюджетними, в БК України ці відносини не отримали належного врегулювання, так само як і не врегульовано правовий статус отримувачів бюджетних грантів як суб'єктів таких відносин. Для прикладу, Закон «Про бюджетні правила» Чеської Республіки № 218/2000 Зб містить ряд статей з § 14 по §14q, які регулюють засади надання дотацій, грантів, субсидій та поворотної фінансової допомоги, дотримання отримувачами таких видів фінансової допомоги бюджетної дисципліни, а §15–§17 – порядок та умови їх надання

та повернення [27]. Отже, вказану групу відносно однозначно визнають бюджетними. Якщо ж звернутися до БК України, то в ньому відсутнє уточнення їх кола. Проте в ч. 3 ст. 19 БК України визначається термін «учасник бюджетного процесу», якими є органи, установи та посадові особи, наділені бюджетними повноваженнями (правами та обов'язками з управління бюджетними коштами) [7]. Однак, не всі суб'єкти бюджетних відносин наділені повноваженнями з управління бюджетними коштами, зокрема до таких належать отримувачі фінансової допомоги (підтримки) за рахунок бюджетних коштів, в тому числі отримувачі бюджетних грантів. Відповідно до ч. 6 ст. 22 БК України розпорядник бюджетних коштів може уповноважити одержувача бюджетних коштів на виконання заходів, передбачених бюджетною програмою, шляхом доведення йому бюджетних асигнувань та надання відповідних коштів бюджету (на безповоротній чи поворотній основі) [7]. В п. 38 ч. 1 ст. 2 БК України закріплене поняття «одержувач бюджетних коштів», яким є «суб'єкт господарювання, громадська чи інша організація, яка не має статусу бюджетної установи, уповноважена розпорядником бюджетних коштів на здійснення заходів, передбачених бюджетною програмою, та отримує на їх виконання кошти бюджету» [7]. Отримувачів бюджетних грантів не можна відносити до одержувачів бюджетних коштів, оскільки вони не отримують бюджетні асигнування, а використовують бюджетні кошти на підставі укладеного з ними договору, не вносяться до мережі головного розпорядника бюджетних коштів та їм не відкривають реєстраційні рахунки в Казначействі.

Окрім того, визначенні поняття «одержувач бюджетних коштів» містить обмеження щодо суб'єктів, які можуть набути такий правовий статус, зокрема це:

1) суб'єкти господарювання, поняття та види яких визначені в ч. 5 ст. 55 Господарського кодексу України (ГК України) [28], а тому це:

а) господарські організації, які діють на основі права власності, права господарського відання чи оперативного управління;

б) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність як підприємці (ФОП);

2) громадські організації;

3) інші організації, які не мають статусу бюджетної установи і не належать до числа господарських організацій, зокрема суб'єкти господарювання, які здійснюють некомерційне господарювання (некомерційну господарську діяльність – ч. 2 ст. 3 Господарського кодексу України (ГК України) [28], до числа яких належать: а) суб'єкт господарювання державного або комунального секторів економіки у галузях

(видах діяльності), в яких відповідно до ст. 12 ГК України підприємництво забороняється законом [28]; б) державне некомерційне підприємство, поняття якого визначено в ст. 75-1 ГК України – «суб'єкт некомерційної господарської діяльності, спрямованої на досягнення соціальних та інших результатів, яке утворюється у сфері охорони здоров'я, соціальній та/або гуманітарній сферах без мети одержання прибутку і діє на підставі статуту», за яким майно закріплюється на праві оперативного управління; в) комунальне некомерційне підприємство (ч. 3 ст. 78 ГК України) [28], майно за яким закріплюється на праві оперативного управління.

Отже, аналіз положень п. 38 ч. 1 ст. 2 БК України [7] дає можливість зробити висновок, що до числа одержувачів бюджетних коштів не можна віднести фізичних осіб, а також фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, які не зареєстровані як фізичні особи – підприємці (пп. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 ПК України) [21]. Але такі суб'єкти можуть бути отримувачами бюджетних грантів.

Тому вважаємо, що в ст. 2 БК України слід закріпити визначення поняття «суб'єкти бюджетних відносин», до яких слід віднести як учасників бюджетного процесу, так і одержувачів бюджетних коштів та інших суб'єктів, які здійснюють відповідальне цільове використання бюджетних коштів, які вони отримують в публічному порядку.

Висновки. Отже, бюджетний грант є окремою формою державної допомоги (підтримки), що надається за рахунок бюджетних коштів, надання якої відбувається в ході здійснення відповідних видатків бюджетів, у формі та підстави визначених спеціальними законами. Основними ознаками бюджетного гранту є їх надання: 1) в формі бюджетних коштів; 2) безоплатно; 3) безповоротно; 4) на цільових засадах; 5) як форми державної допомоги (підтримки); 6) виключно для реалізації проекту або програми у сферах реалізації державної політики в окремій сфері (науки, освіти, культури, туризму, у секторі креативних індустрій, спорту та інших гуманітарних сферах); 7) на умовах, визначених надавачами грантів – дотримання бюджетної дисципліни; 8) лише надавачем, визначеним Урядом, відповідно до затвердженої бюджетної програми.

Коло одержувачів (отримувачів) бюджетних грантів визначено в Податковому кодексі України значно ширше, ніж коло одержувачів бюджетних коштів, яке окреслене в Бюджетному кодексі України. До числа отримувачів бюджетних грантів належать також фізичних осіб та фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність.

Зважаючи на те, що одержувачі (отримувачі) бюджетного гранту одержують не просто кош-

ти, а бюджетні кошти, і на цільових засадах, відповідно до бюджетної програми, на умовах звітування про їх використання та під контролем за додержанням законодавства, що регулює порядок їх надання (а тому входить до складу бюджетного законодавства), є всі підстави включити їх до числа суб'єктів бюджетних відносин, визначити в ст. 2 БК України таке поняття та закріпити визначення таких понять як «грант», «бюджетний грант», «отримувач бюджетного гранту» та «суб'єкти бюджетних відносин». Також доцільним є внесення змін до статей 2, 19 та 22 БК України з метою закріплення правових засад регулювання бюджетних відносин з надання фінансової допомоги, в формі субсидій, дотацій та бюджетних грантів, вимоги щодо дотримання ними бюджетної дисципліни. Цілком неприйнятною є ситуація, коли ціла група суб'єктів бюджетних відносин, випадає з під бюджетно-правового регулювання, чи коли певна бюджетно-правова категорія як то «бюджетний грант» і, відповідно, певна група бюджетних відносин стають предметом регулювання податкового законодавства без належного врегулювання таких відносин положеннями БК України.

Література

1. Consumer protection. United Nations 39/248. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/462/25/IMG/NR046225.pdf?OpenElement>
2. Guidelines for the Alternative Care of Children : resolution / adopted by the General Assembly. A/RES/64/142 United Nations. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/673583>
3. Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines) 45/112 United Nations. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/565/01/IMG/NR056501.pdf?OpenElement>
4. Регламент комісії (ЄС) № 651/2014 від 17 червня 2014 року («Про визнання певних категорій допомоги сумісними з внутрішнім ринком на застосування статей 107 та 108 Договору»). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_042-14#Text
5. Regulation 2014/702 – Commission Regulation 702/2014 declaring certain categories of aid in the agricultural and forestry sectors and in rural areas compatible with the internal market in application of Articles 107 and 108 of the Treaty on the Functioning of the EU. URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3guxp/vjla4dw2u1vj>
6. Regulation 2012/966 – Financial rules applicable to the general budget of the Union. URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3guxp/vj4aaa0tfbzb4>
7. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
8. Смирнова М.К. Правове регулювання грантів в Україні на прикладі програми Ерасмус+. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19215/ПРАВОВЕ%20РЕГУЛЮВАННЯ%20ГРАНТІВ%20В%20УКРАЇНІ%20НА%20ПРИКЛАДІ%20ПРОГРАМИ%20ЕРАЗМУС.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

9. Смерницький Д.В., Тригубенко М.В. Особливості правового регулювання грантового фінансування наукових досліджень і розробок за рахунок коштів Державного бюджету. Розвиток науки і техніки: проблеми та перспективи: збірник тез круглого столу з нагоди відзначення Дня науки – 2019 в Україні (м. Київ, 30 травня 2019 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2019. С. 158–161. URL: https://dndi.mvs.gov.ua/files/pdf/theses_2019_05_30.pdf#page=158
10. Daniel Bergvall, Claire Charbit, Dirk-Jan Kraan and Olaf Merk. Intergovernmental Transfers and Decentralised Public Spending. OECD JOURNAL ON BUDGETING. 2006. Volume 5 – No. 4. P. 111-158. URL: <https://www.oecd.org/gov/budgeting/39767861.pdf>
11. Boadway, R. and F. Flatters (1982), «Efficiency and Equalisation Payments in a Federal System of Government: A Synthesis and Extension of Recent Results», Canadian Journal of Economics, Vol. 15, pp. 613-633.
12. Gramlich, E.M. and H. Galper (1973), «State and Local Fiscal Behavior and Federal Grant Policy», Brookings Papers on Economic Activity, 1, The Brookings Institution, Washington DC, pp. 15–58.
13. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
14. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 1 липня 2014 року № 1555-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>
15. Про науку та науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#n744>
16. Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні: Закон України від 6 березня 2003 року № 601-15#Text. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/601-15#Text>
17. Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
18. Про державний бюджет на 2023 рік: Закон України від 3 листопада 2022 року № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#n188>
19. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання грантів для створення або розвитку бізнесу: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 лютого 2023 р. № 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/98-2023-п#Text>
20. Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету для надання грантів на створення або розвиток бізнесу: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2022 р. № 1176-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1176-2022-р#Text>
21. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n3704>
22. Про основні засади молодіжної політики. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
23. Про Український культурний фонд від 23 березня 2017 року № 1976-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19#n274>
24. Про систему громадського здоров'я: Закон України від 6 вересня 2022 року № 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>
25. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
26. Порядок надання грантів на створення або розвиток переробних підприємств, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 р. № 739. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/739-2022-п#n14>
27. Zákon o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla). Zákon č. 218/2000 Sb. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-218#>
28. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>